

Передплата

на «РУСЛАНА» вносьть:

в Австрії:

на півний рік	20 кор.
на пів року	10 кор.
на чверть року	5 кор.
на місяць	170 кор.

За границею:

на півний рік	16 рублів або 36 франків
на пів року	8 рублів або 18 франків

Поодинокі число по 16 сот.

РУСЛАН

«Вирнеш ми очи і душу ми вирнеш: а не возьмеш милости і вир не возьмеш, бо руске ми серце і пра руска» — З Русланових псалмів М. Шашкевича.

Виходить у Львові що дні крім неділь і руских свят о 5½ год вонолудня.

Реданція, адміністрація і експедиція «Руслана» під ч. І. п. Домбровського (Хоруничини). Експедиція місцева в Агенції Соколовського в пасажі Гавсмана.

Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє. — Рекламці неопечатані вільні від порта. — Оголошеня звичайні приймають ся по ціні 20 с. від стрічки, а в «Надісланім» 40 с. від стрічки. Подяки і приватні донесеня по 30 с. від стрічки.

Руска справа в польськїм освітленю.

(Замітки з нагоди брошури «Z. Milkowski (Jeż). Sprawa ruska w stosunku do sprawy polskiej». Lwów 1902).

(Дальше)

Ми вже попередю виказали хибність погляду Мілковського, що нібито Галицька Русь лише під впливом австрійської правительственої засади *divide et impera* і з ненависти до польської народности і то аж в 1848. р. почала думати про свою національну самостійність і окремішність, а в літературі нібито аж після польського повстання 1863. р. почала оглядати ся на Україну. Так само хибно і баламутно представляє Мілковський подію Кирило-Методієвського товариства з 1846/7. року, як і взаємини польської молодіжи до української в 1862/3. р. на Україні. Не вдало ся тоді польському народовому ржондови «золотою грамотою» зворохобити українських селян, а українські «хлопомани», між тими Рильський і Антонович покинули польську організацію і втворили окрему організацію української громади, і се викликало напасти польських публіцистів іменно на Антоновича, котрий почав тоді свою історично-письменську діяльність, яку Мілковський п'ятує зовсім безосновно казюбною! Сі відносини на Україні заострили ся до того ступня, що польська шляхта ввєднала у російського правительства заборону недільних шкіл, закладаних на Україні університетскою молодіжю, заборону Куяшівської Граматики, ба навіть денунційовано Шевченка — а все те — марою гайдамаччини (як і у нас тепер деякі польські дневники лякають всіх рускою гайдамаччиною!). Так само безосновний і баламутний є погляд Мілковського, мовби то Українці тому не взяли участі в повстаню 1863. р., позаяк за те сподівали ся від російського уряду ввєднати дозвіл печатаня українських книжок і заведеня української мови в народних школах і що таку ідею нібито вціпив Українцям Костомарів, виступаючи неприязно для побіджених в повстаню Поляків. Тимчасом історичні твори Костомарова не мали нічого спільного з політикою, а основували ся на строгій науці, а так само єго почини і поклики до науково-популярних книжок українською мовою, зібраний ним на ту ціль фонд і т. и. були подиктовані сим поглядом, що треба передовсім дати народови науку і просвіту в єго рідній мові, коли хоче ся єго двигнути. Як вже в горі вказано, російський уряд заборонив і недільні школи українські і небавом печатанє науково-популярних книжочок для народу українською мовою, а не без вини в тій справі також шляхта польська, що злякала ся нової гайдамаччини.

Отже зовсім нічого спільного з діяльністю в тім напрямі Костомарова не має вплив руских урядників (між иншими Куліша) до конгресової Польщі, як Мілковський каже, під командою Мілютинів, Черкаських і т. д. Напливу Українців до Поль-

щі не можна зовсім порівнувати з сучасним напливом «русских Галичан» в Холмщину і в Росію взагалі, бо ж відомо, як остаточно закінчив Куліш, покинувши службу задлятого, що не хотів відрикати ся української національної ідеї, відомо, що н. пр. в Седльцах служив такий чоловік як Нечуй-Левіцький, хоч з другого боку і між «русскими Галичанами» були деякі характерні і спосібні люди, що покинули Галичину лише під напором секатур, а там не дали нагнути ся або зломити ся російському урядови і деякі з них вернули відтак по літах в Галичину, хоч з другого боку деякі дали ся там ужити яко орудія «обрусенія і оправославленя», але навіть безсторонні неурядові Москалі на таких гляділи недобрими очима і називали таких «галіцкая сволоч».

(Дальше буде).

Народне шкільництво в перемиській епархії в р. 1848. і 1849.*)

Школи головні.

Коли хочемо оцінити теперішню організацію шкіл народних, мусимо звернути ся до попередної, пізнати єї, оцінити, а тоді ріжниця даних викаже, о скільки і в чім поступили ми наперед, або чи де в чім не позістали позаду.

Після нинішньої школи чотироклясової, що обнимає шість літ науки, не можемо мати взірця давнішої школи, була она вища, та иншу ціль мала осягнути.

Головні ріжницї суть внутрішні і внішні. Внутрішню ріжницю є напрям школи, ціль, яку собі кладе і осягнути бажає, внішню викладава мова і загальний обовязок посиланя дїтїй на науку (або примус шкільний).

Нинішня школа народна ставить собі за задачу стремліне до релігійно-морального вихованя, розвиненє сил духовних, вивінованє вихованків відомостями і зручностію, що потрібні суть для дальшого житя, вкінци положенє підвалн до виробленя з них спосібних і пожиточних членів суспільности.

Давніша школа меншу вагу клала на вихованє а більшу на придбанє відомостей, особливо же виученє мови німецької і граматики. Поза сим змаганєм не мала тодішня школа часу і можности вилити бодай відповідним перероблюванєм части предметів на релігійно-моральне вихованє молодіжи а навіть релігїя, уділювана в мові німецькій, обмежати ся мусіла на виученє на память відповідий.

Наук природничих, географії, історії не угляждала давніша школа цілком в перших чотирох клясах, за те клала великий натиск на письмо, диктат а по трохи і на вправи стилістичні.

Діти, що вступали до школи, ледви невправно говорили матерною мовою, а вже стрічали перепону виученя мови німецької, аби могли користати з дальшої науки.

Нинішня школа, подаючи науку в матерній мові, лекше може виповнити степеневий розвій

*) Се друга частина розвідки (гл. ч. 199 до 204), яка владжена головно на підставі шкільних актів руско-кат. консисторії в Перемишлі.

духа людского, чого в давнійшій школі не було.

Руске населенє східної Галичини по містах не мало спроможности виученя своєї мови до 49. року, а навіть по декотрих містах як пр. в Самборі і по 49. році.

Школи головні, так звані нормальні були по більших містах, як пр. в Самборі, Дрогобичи, Перемишлі, Лаврові, Сяноку, Ярославі і т. д. та зіставали аж до переходу під установлену в Галичині Раду шкільну краєву під латинською консисторією, що в імені правительства управляла ними.

Школи сі були триклясові, хотяй дійсно обнимали чотири кляси а тільки в Перемишлі а по 47. роках і в других містах більших доповнено їх двома клясами с. є четвертою клясою, котра обнимала два літа науки.

Наука відбувала ся в четвертій клясі в двох осібних саях, учили в них учителі з висою кваліфікацією і мали напрям практичний.

Школи сі удержувано по половині з фонду міського і шкільного с. є з цїсарської каси. Школа головна триклясова обнимала: 1) клясу елементарну, 2) першу, 3) другу і 4) третю.

Школа чотироклясова крім вичислених мала ще два літа науки с. є 1. і 2. рік науки 4-ої кляси.

При школах триклясових були: 1) директор, що учив з правила третю клясу, 1) катехит, 3) учителів і 1 або 2 кандидатів учительських, а при чотироклясовій бувало і трех кандидатів учительських.

Учителі мали тижнево від 21—25 годин науки, а кандидати учительські 5 до 7 годин на тиждень.

В клясі елементарній учено: 1) пізнаня букв, називаня, силібізованя і німецького читаня 9 годин, 2) подібно пізнаня, називаня, силібізованя і читаня польського 7 год., 3) переводу з німецького на польське з книжочки імен 6 год. Разом 22 годині.

В I. клясі учено: 1) релігії в німецькїм викладі 5 год. тижнево, німецького читаня 3, польського читаня 2, каліграфії 4, рахунків в памяті 3, приготованя до правопису 1, пізнаня частий мови в німецькій мові 3 год., граматики польської 2 год., толкованя з книжочки імен 2 год., толкованя з коменіоса 3 год. Разом 28 год.

В II. клясі учено: 1) релігії 6 год., ввяснюваня і відчитованя євангелія по польськи 1 год., читаня німецького і польського 3 год., каліграфії 3 год., рахунків в полученю з рахованєм з памяті 3 год., німецької граматики 3 год., польської граматики 2 год., вправи в поправнім писаню і в диктаті 3 год., переводу з книжочки імен 3 год., толкованя з польського на німецьке 2 год. Разом 28 год.

В III. клясі: релігії, біблїї і євангелія 5 год., читаня з оповіданєм 2 год., каліграфії 3 год., рахунків в полученю з рахованєм з памяті 3 год., німецької граматики 3 год., писаня правописного і диктату 3 год., ввєденє до стилістичних вправ 2 год., читанє латинських слів 1 год., перевід з читанки 3 год., перевід з польського на німецьке 3 год. Разом 28 год.

В IV. клясі 1. рік науки. Наука релігії з доказами з святаго письма 4 год., рахунків 3 год., геометрії 3 год., наука граматики в полученю з диктатом 3 год., письменні вправи 3 год.,

географії 2 год., архітектури 2 год., рисунків 10 год. Разом 33 год.

2. рік науки. — Наука релігії з доказами з сьвятого письма 3 год., рахунків 3 год., стереометрії і механіки 3 год., науки граматики в полученю з диктатом 2 год., письменні вправи 3 год., каліграфії 2 год., історії природи 2 год., фізики 2 год., архітектури 1 год., рисунків 10 год. Разом 33 год.

Рускої мови не учено зовсім в сих школах до 49. року, аж доперва в 49. році подибуюмо, що в Дрогобичі і в Перемишлі учено в елементарній класі називана, слябізована і читана по руски а в дальших класах букваря, ізвода і скорописи.

Діти вже від першої класи учили ся трех мов, трех азбук.

(Дальше буде.)

Хліборобський страйк в державній раді.

Промова пос. Дашицького.

(Дальше.)

Арсенал глупоти гр. Дідушицького.

Не піймаєте, який страшний вирок видаєте на себе самих, коли як «ultima ratio» імаєте ся байок та поголосок, в які хлопці мають вірити і коли приходите з тим до парламенту. Уже від п'яти літ так діє ся, що під кінець дебати приходять гр. Дідушицький з цілим арсеналом глупоти, — а іменно глупоти люду (веселість) — і каже: Дивіть, люду хоче ділити, а там на середині салі дрожать шкіра на фабриканті (веселість). Каже, що люду хоче рабувати, мордувати і валити, а всі сторонництва ладу кличуть: «Поліції! жандармів! суду! прокуратора!» Є се стара штука, а однак в тім парламенті она завше повторяє ся (веселість). Я також з занятєм завсїгда прислухую ся повним полету промовам гр. Дідушицького (веселість). Але що однак на всьо згодити ся не можу, що каже пан граф, хотяй і в ясновельможний і ексцеленція і головною центрального комітету для виборчих розбоїв (веселість) і т. д., отже хотяй є таким високим паном, то спробую не его перекопати, але лише трохи его розброїти. Вістря аргументів в руці гр. Дідушицького при кінці его бесіди є завсїгда небезпечне. Не хочу сео вістря полишити в его руці, але мущу ему видерти его. П. гр. Дідушицький питає: «Чому се внесене має бути наглим?» А чиж не знає він, що крім жнива пшениці і жита є також збірка бараболі? Також при збірці бараболі страйкують тепер, або кажучи евфемістично, — хлопці зборонюють ся працювати (пос. Гнєвош: Тепер ві!). Я читав про се перед трема днями.

Потім підніє гр. Дідушицький руку, як він завше ще робить, і сказав: «В соціально-демократичнім виборчим окрузі замордовано чоловіка»; але не сказав, що сей чоловік, заким его замордовано, кілька разів стріляв до людей. Говорить про розливане крови опозицією і хоче Вас пересвідчити, що се опозиція розстріляла тих 9 хлопців, що жандарми були під командою опозиціоністів і що тих 29 тяжко ранних було по сторові дідичів! (сьміх). Чію кров проливано? Чи може кров дідичів? Се не була кров дідичів, але кров опозиційних, руских хлопців. Він поминає факт, чия кров ляла ся, але каже сей час, що се ми були тими, що сю кров проляли.

А потім каже, що не ходить на збори, де агромаджує ся простий люду; прецінь він зовсім не потребує робити сего, має своїх 36 виборців (веселість); на людові збори не ходить, бо знає, що его там чекає. А се дивна річ! Чиж він є такий незлюблений, що всюди дістає буки, коли покаже ся межі людом? (сьміх) Пустіть мене на збори дідичів (сьміх), я там пішов би (Пос. Гнєвош: 36 а 5000!). 36 також могло би мені дати буків (сьміх! — Пос. Гнєвош: Вам ніхто нічо не зробить, бо ми прецінь приличні люди! Ви даєте нас, але ми чемні люди!). О так! дуже чемні! Що друге слово ви закидали мені брехню та квестію, а я ані один раз не віддав сего, хотяй мав би до сего право, але ви є ротмістром і старим паном, тому хочу вас щадити (веселість).

Найперш відповім на се, що на наші збори

в однім краківскім шинку прибув оди канонік, папський пралат Хотковський і виголосив дуже гарну бесіду, приючи цілий вечір в страшенній задусі (веселість), що взуїт ке. гр. Ян Бадені, наймудрійший взуїт в краю, правильно учащав на збори і мав навіть в кружку львівської аристокрації виклад про мене та про мою агітацію, так, що дами були зворушені (веселість) і хотіли пізнати сего соціального демократа (жива веселість). Се робив взуїт Ян Бадені, не побоював ся приходити там. На наші збори приходили члени польского Кола, пр. др. Добошинський, дир. Ротер — чому ні? — др. Петелєнц також явив ся серед нас — самі члени польского Кола. Чиж ми їх злихували (сьміх), чи ми їх били, абі крадьком щіпали (гучний сміх). Але граф Дідушицький є прецінь такий відважний пан, він не тхір, як сам каже, він є такий відважний, що не стидає ся супроти свого люду ставити чолом тим «звідникам», а понеже не може ся відважити на се, тож кличе поліцію і мав нас тут. (Пос. Гнєвош: Повинен там пійти!) Кажете: повинен там пійти! Сей голос належить пригвоздити! (веселість).

Гр. Дідушицький каже дальше: Коли в театрі ругає ся капіталістів і фабрикантів, то фабриканти і капіталісти не нищать театрального будинку, але коли раз відважили ся в Кракові, в малім передміськім театріку виставити штучку, в якій приходило щонебудь против соціалістів, то прийшли робітники і рознесли буду. Слухайте, як річ мала ся. Три місяці по моім виборі, при яким я одержав майже 24.000 голосів против 3.000 князя Повіньского, оди прокуратор — зважте се добре — написав штучку, в якій звідник хлопів звиває їх до мордовани, підзловани і рабозани в тій цілі, щоби наповнив ся агітаційний фонд соціально-демократичної партії! (Слухайте! слухайте!) Чекайте, се не все! Колиб лише так мала ся річ, ми би нічо не мали проти неї — можна в Галичині богато знести — але говорено, що актор прибере мою маску (слухайте! слухайте!). Сарак був голодомором, зборонював ся робити се, бо знюхав, що від 3 місяців в старім городі Ягайлонів, в Кракові, я серед люду найпопулярнішим чол-віком. Але его змущено до сего, памовляючо его так довго, аж вкінці спробував прийняти мою маску. А тоді бюрократія, яка не купувала білетів, але дістала їх дурно від гофратора Ляковського, мого противника, нашла ся в малім театріку мою ганьбою (слухайте! слухайте!).

Однак на другий день прийшло до деревляної буди 200 робітників, а коли надійшла сцена, де соціалістичний агітатор в моім масці радить хлопам, аби підпалювали, мордували і рабували для наповнення агітаційного фонду соціалістичної партії, тоді не можна було думати про докінченє представлєня. Отже скажу вам щось більше, а ви, пане ротмістр, почувте зараз децо про оди авторитет. Коли потім п. Ляковський хотів на другий чи третій день, аби за всяку ціну відбуло ся представлєне і казав о 4. год. пополудни поналіплювати афіни, цофнув комендану корпусу Альборі військовоу музику і не позволив, аби відбуло ся таке огидне представлєне против чоловіка, якого шановано в місті та який одержав в повіті 24.000 голосів. Не позволив на протєгованє такого лотривства навіть проти есціаліста і не дав театрови музики так довго, доки Ляковський не уляг, і доки не почув, що в Кракові сеї штуки не будуть грати.

І додаю ще оди: Народові демократи, союзники п. професора Гломбінського переперли по богато забігах, по сконспірованю цілої місьцевої жандармерії, що в малім містечку на провінції грали перед хлопцями сю «штуку» (слухайте! слухайте!). Се були народові демократи! (Заперечєня). Скажу панам докладно. В Тарнобжегу, де п. Віонцек видає газету. (Пос. Гломбінський: Не знаю Віонцєка ані его газети; се не є народові демократи). О так, се народові демократи. (Голос: Се людовці). Ні, не людовці се, а сей орган не є органом людовців. Редактор був перше людовцем, — тепер є народowym демократом. — Се вже зовсім не перешкоджувано старому чоловікови гр. Дідушицькому, що як-раз сю справу вибрав як примір нашого тероризму! (Дуже добре!)

Сказав дальше п. граф, що я був тхирем,

бо обиджував високі особистости під ослоною посольської нетикальности. Отже — мої панове — не спочиваємо на рожах, і як хто гукне в лїс, так ему лїс відгукне. (Зовсім справедливо!) Як нас в краю трактують, так ми тут і тих панів трактуюмо. Але чиж се лише тоді надужите нетикальности, коли обидить ся намісника, або иншого «достоїнника»? А коли знеславлює ся хлоїв, коли убогих, страйкуючих клеймить ся офіціально анархістами, коли метає ся клевети на Русинів, коли під плащем нетикальности оповідає ся тут кровзві легенди, як се вчинив п. Гнєвош, тоді коли се все робить ся проти хлопів, уходить се з оправданє і справедливе; але надужитем нетикальности є лише виступленє проти гнобителів!..

Чи може гнїває ся гр. Дідушицький на мене за те, що я перед кількома роками не поединкував ся з ним? (Пос. Гнєвош: Се не було потрібне!) Так, се правда; для мене се було би блазніотвом, для католицкого графа гріхом, тож я оцадив собі блазніотва, а ему гріху. Але, чи знаєте, панове, хто мені гратулював? Капоники капітули з Інсбруку (жива веселість). Кілька дєнь по подї прислали мені гарні листи, в яким пишуть, що они вправді моїми політичними противниками, але мущать признати, що я відповів прилично і по християнськи на се нерозважне вивзанє (веселість). Отже каноніки почитують мені мій поступок за хорошу чесноту, а католицкий граф Войтїх Дідушицький за тхірство (жива веселість). Я певно не схочу тут доказувати ему своєї відваги, але хочу згадати про одиу річ.

Не знаю, як довго граф Дідушицький сидів у вязниці за свої промови і агітації; не знаю чи може найшов ся який прокуратор, який би переслідував «Ягайлонську ідею...» (веселість). Повторяю, — не знаю. Але що-до мене, то я висидів вже звиж 1 1/2 року в вязниці, а за описану подїю в театрі я дістав місяць вязниці (слухайте! слухайте!). На три дні перед скликанєм сего парламенту, я сидів ще в Івановій хаті (сьміх). Наставляю свою шкіру за власну справу. А хотяй туг безнастанно вказують на мою нетикальність, то однак знаєте, панове, що в днем, коли кінчить ся та нетикальність, зачинає ся шалєнє нагінка, аби лише замкнути мені уста. (Кінець буде.)

Н О В И Н К И.

— Калєндар. В середу: руско-кат. Варвари, Йоана Дам.; рим-кат. Лазаря. — В четвер: руско кат. Сави; им-кат. Граціана.

— Борба за руский університет. Торжественний акт іматрикуляції, який відбував ся вчера і нині на львівскім університеті, подав нагоду нашим академікам уїмнути ся о права рускої мови на сїм університеті і зажадати, аби руска мова на львівскім університеті стала на рівні з польскою, поки не буде окремого руско-українського університету у Львові. Нині перед актом іматрикуляції, по польській промові декана правничого відділу, д-ра Охєнковського, оди з академіків Русинів зажадав, аби декан відчитав роту академічного приречєня для Русинів також по руски. Коли др. Охєнковський заявив, що сего не зробить, всі Русини-правники усунули ся від іматрикуляції. Те саме має стати ся нині пополудни при іматрикуляції медиків і філософів. Крім того всі академіки Русини, що іматрикулювали ся вчера, звернуть деканатам іматрикуляційній карті і відкличуть зложєне приречєне.

До іматрикуляції сего року мало приступити 939 академіків, а між ними около 700 Русинів, тому зрозуміле і оправданє є жаданє наших студентів, щоби декани відділів відчитали для них роту академічного приречєня в рускій мові.

Усунєнє нашої молодіжи від іматрикуляції значить — втрата курсу.

— В справі основаня «Музичної Консерваторії» пишуть нам: Дня 15. грудня, з почину Старшини львівского «Сокола» зібрала ся комісія для уложєня статута «Музичної Консерваторії», яка би мала засновати ся у Львові для умного плеканя музики. Провід в тім ділі зложєно в руки радника Анатолія Вахнянина, котрому wraz з професорами Вітошинським і Людкєвичом поручєно уложити статут для нової рускої інституції wraz з науковим пляном. Крім того ухвалила комісія віднести ся до Відділу «Львівского Воєна» з просьбою о висланє до згаданой комісії своїх відпоручників. Потребу наукової музичної інституції відчувають Русини нині більше, як коли

